

The Journal of Spatial Planning & Geomatics

Research Paper

Analysis of the Global Economic Share of Regions Based on Regional Capacities

Ali Akbar Taghilou *

1. Professor in Geography, Urmia University, West Azerbaijan, Iran.

Received: 2024/12/02
Accepted: 2025/01/12

ABSTRACT

The economic significance of regions in the context of attracting capital and trade on a global scale is paramount to fostering economic development within a globalized framework. Concurrently, international capital predominantly gravitates towards regions that possess the capability to yield profits and exhibit the requisite potential for augmenting the added value of capital. This investigation delves into the capabilities of Iranian provinces within the global economy, utilizing an integrated approach that encompasses regionalism and the global payment chain. The methodology employed in this study is characterized as applied, with a descriptive and analytical framework. Data collection was conducted through a combination of documentary research and fieldwork, drawing from statistical sources and authoritative research findings. A variety of statistical methodologies, including regression and correlation analyses, were employed to facilitate the examination of the data. The findings of this study revealed that the economic contributions of diverse geographical regions within Iran were heterogeneous. Regions that demonstrated substantial success in attracting international capital did not necessarily correlate with an enhancement in exports and foreign trade; moreover, the performance of various geographical areas varied significantly across the studied indicators and did not adhere to a consistent principle or rule. In essence, the positioning of Iranian regions in terms of capital attraction, exports, imports, or trade within a specific year appears to be somewhat arbitrary, necessitating a longitudinal analysis to thoroughly elucidate the influence of the variables employed in determining the global economic status of these regions.

Keywords:

Economy; Regions; Capacity and Potential; Iran.

*Corresponding Author: Professor in Geography, Urmia University, West Azerbaijan, Iran.

ORCID: 0000 0002 5000 7943

a.taghiloo@urmia.ac.ir

T

Extended Abstract**Introduction**

he economic function of geographical regions in luring capital and facilitating trade on a global scale is of paramount significance for economic advancement in an increasingly globalized environment. Concurrently, international capital inflows predominantly gravitate towards regions possessing the capability to yield profits and the requisite potential to enhance the added value of capital.

Research has indicated that comprehensive investigations into the dynamics between regional capabilities in attracting foreign investment have been insufficiently addressed at the regional scale, with the majority of analyses at the international macro level focusing on Iran concerning the influence of the business environment, market efficiency and size, and total factor productivity on the attraction of foreign direct investment. Furthermore, there exists a notable gap in the literature regarding the examination of the impact of regional capacities on product exports and the trade balance among regions. Consequently, this study endeavors to explore the implications of regional capacities on the global economic share of regions, employing an integrative framework that combines elements of regionalism with global supply chain considerations.

Research Method

The methodology employed in this research is characterized by both descriptive and analytical dimensions. The geographical scope of the investigation encompasses the entirety of the Iranian regions. The data collection approach is documentary in nature, utilizing official sources, which include information from the Central Bank, the Ministry of Economic Affairs and Finance, statistical yearbooks, and the general population and housing census for the year 1401. In the empirical segment of the study, data was gathered through a paired weighting questionnaire, informed by the insights of a panel of experts (comprising seven specialists in regional economics and land management).

The methodologies employed for analysis encompassed the Analytical Hierarchy Process (AHP) model alongside a diverse array of both descriptive and inferential statistical models within the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) framework. The AHP model facilitated the assessment of indicator weights and their significance, whereas the statistical models were utilized to scrutinize the interrelationships between independent and dependent variables, in addition to employing regression analysis to evaluate the influence of capacities on the region's participation in the global economy.

Result & Discussion

According to the findings derived from the analysis, the sector exhibiting the most pronounced coefficient of variation pertains to the stock market value, which possesses a coefficient of variation quantified at 4.89, while the mining sector registers a coefficient of 2.99, thereby signifying substantial disparities among various provinces and distinct geographical locales. Conversely, the sector with the lowest coefficient of variation is the inflation rate, which suggests that the degree of inflation variability across different regions is considerably diminished. The findings elucidate that there exists a minimal disparity in income distribution among various geographical areas, as evidenced by the coefficients of variation for urban and rural income distributions, which are recorded at 0.12 and 0.11, respectively.

The evaluative performance of the geographical regions, as determined by the investment attraction index, is delineated as follows: Kerman, presenting a value of 33.4, is ranked first, followed by Tehran with a value of 9.86, and Khuzestan at a value of 5.76 is positioned second. Conversely, the regions of Ilam, Chaharmahal Bakhtiari, Kurdistan, Kohkiluyeh, Boyer Ahmad, and Mazandaran are relegated to the lowest rank, exhibiting a performance value of zero. An additional salient index that elucidates the economic contribution of the regions to the global marketplace is the export value of goods originating from these provinces. According to the findings, the provinces of Bushehr, Hormozgan, and Khuzestan occupy the

top three ranks with respective export values of 15.64, 10.59, and 7.99, while Lorestan, Hamedan, Kohkiluyeh, and Boyer Ahmad occupy the lower ranks.

The results derived from the regression analysis concerning the indicators indicate that none of the variables exerted a statistically significant influence on the contribution of regions to the global economy. Among the indicators analyzed, Gross Domestic Product (GDP), mineral resource value, and geographical positioning exhibited the most substantial effects. The impact is quantified utilizing the final table and the standardized beta coefficient based on the acquired results. According to the findings presented in the table, it is evident that the influence of the GDP variable (beta coefficient) for GDP is quantified at 1.13, accompanied by a t-value of 3.26, thereby demonstrating the most pronounced effect on the global economy at the regional level; this influence is deemed significant as its significance level at a 95% confidence interval was less than 0.05.

Conclusion

The findings of the study indicated that the economic contributions of various geographical regions within Iran exhibited a lack of uniformity. Specifically, regions that demonstrated a significant capacity for attracting international capital did not necessarily correlate with advancements in exports and foreign trade; furthermore, the performance of distinct geographical regions varied considerably across the examined indicators, failing to adhere to a consistent principle or rule. Conversely, while the capacities of regions exhibited minimal variation in certain variables, such as geographical location, stock exchange transaction value, and industrial density, there was a notable degree of similarity in other variables, including inflation rate and income distribution between rural and urban areas, indicating that these regions did not significantly diverge from one another. Overall, the findings suggested that the inherent capacities of the regions did not exert a definitive influence on their economic standings on a global scale. In other words, the positioning of Iranian regions regarding capital attraction, as well as exports and imports, appeared to be somewhat arbitrary, necessitating longitudinal studies to thoroughly elucidate the role of the examined variables in determining the global economic standings of these regions. Consequently, this study paves the way for future investigations by researchers in this field.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل سهم اقتصاد جهانی استان‌های ایران مبتنی بر ظرفیت‌ها

علی اکبر تقیلو*

۱- استاد گروه جغرافیا، دانشگاه ارومیه، آذربایجان غربی، ایران (نویسنده مسئول).

چکیده

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۹/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۲۳

نقش اقتصادی مناطق در بُعد جذب سرمایه و تجارت در سطح جهانی در توسعه اقتصادی در دنیای جهانی شده بسیار مهم است. در این بین سرمایه‌های بین‌المللی عمدتاً در مناطقی که دارای ظرفیت برای بازگشت سود باشد و پتانسیل لازم برای افزایش ارزش افزوده سرمایه فراهم شود سرازیر می‌گردد. بنابراین این تحقیق به بررسی اثرات ظرفیت‌ها در سهم استان‌های ایران در اقتصاد جهانی با رویکرد ترکیبی منطقه‌گرایی و زنجیره جهانی پرداخته است. روش مطالعه بر اساس هدف، کاربردی و براساس روش، توصیفی و تحلیلی است. روش جمع‌آوری اطلاعات نیز بصورت اسنادی و میدانی از منابع آماری رسمی و نظرات کارشناسان انجام شده است. برای تجزیه و تحلیل از روش‌های مختلف آماری مانند رگرسیون و همبستگی استفاده گردیده و نتایج تحقیق نشان داد، سهم اقتصادی مناطق مختلف جغرافیایی ایران یکدست و یک شکل نبوده است. مناطقی که سهم بالایی در جذب سرمایه‌های بین‌المللی داشته‌اند. دلیلی برای توسعه صادرات و تجارت خارجی نبوده و مناطق مختلف جغرافیایی در شاخص‌های مورد بررسی عملکرد متفاوتی داشته و از اصول و قاعده ثابت پیروی نمی‌کنند. به عبارتی جایگاه مناطق ایران در جذب سرمایه، صادرات و واردات یا تجارت در یک سال خاص کمی تصادفی به نظر می‌رسد و مطالعه در طول دوره‌های زمانی را می‌طلبد تا بصورت دقیق نقش متغیرهای مورد استفاده در جایگاه جهانی اقتصاد مناطق را تبیین کند.

واژگان کلیدی:

اقتصاد، مناطق، ظرفیت و پتانسیل، ایران.

۱. مقدمه

مطالعه عملکرد اقتصادی مناطق توسط مایکل پورتر^۱ (۲۰۱۲) گسترش یافته است. در جغرافیای اقتصادی، عملکرد اقتصادهای منطقه به طور قابل توجهی از نظر سهم در اقتصاد جهانی دارای اهمیت بسیار است. سهم مناطق در اقتصاد جهانی بطور قابل توجهی وابسته به ظرفیت‌های منطقه‌ای است (Qing 2022, Chen 2020). مطالعات مختلفی به بررسی سهم اقتصاد جهانی مناطق پرداخته است که عمدتاً به میزان جذب سرمایه‌های بین‌المللی (Haudi et al, 2020, Lomachynska et al, 2020,) و میزان و ارزش پولی واردات و صادرات (Gochero & Boopen, 2020) و بطور کلی تراز تجاری مناطق پرداخته‌اند. (Luttermann et al, 2020, Pelinescu & Radulescu, 2009)

a.taghiloo@urmia.ac.ir

* نویسنده مسئول

¹ - Michael Porter

سرمایه‌های بین‌المللی عمدتاً در مناطقی که دارای ظرفیت برای بازگشت سود باشد و پتانسیل لازم برای افزایش ارزش افزوده سرمایه فراهم شود سرازیر می‌گردد. بنابراین بررسی ظرفیت‌های محلی برای جذب سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی از اهمیت اساسی برخوردار است. بررسی‌های انجام شده توسط دامن کشیده و خدابخش زاده (۱۳۹۱)، دهقان شبانی و آفرینش‌فر (۱۳۹۴)، نخعی و همکاران (۱۳۹۴)، شاه‌آبادی و همکاران (۱۴۰۰)، شاه‌آبادی و همکاران (۱۴۰۱)، جعفری فشارکی و همکاران (۱۴۰۲) و نعمتی و جبل عاملی (۱۴۰۲) نشان می‌دهند که مطالعات گسترده‌ای در خصوص رابطه ظرفیت‌های منطقه‌ای در جذب سرمایه‌گذاری خارجی در سطوح منطقه‌ای انجام نشده و بیشتر مطالعات در سطوح کلان بین‌المللی برای ایران در زمینه‌های تاثیر فضای کسب و کار، کارایی و اندازه بازار و بهره‌وری کل عوامل بر جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی انجام شده است. همچنین در خصوص اثرات ظرفیت‌های منطقه‌ای در خصوص صادرات محصول و موازنه تجاری مناطق مطالعه‌ای انجام نشده است.

رویکردهای مختلفی در مطالعات منطقه‌ای بکار گرفته شده است. در جغرافیای اقتصادی و مطالعات منطقه‌ای، پایه‌های توسعه اقتصادی منطقه‌ای از دو دیدگاه منطقه‌گرایی و جهانی‌گرایی مورد بررسی قرار می‌گیرد (Yeung 2021, Boschma 2022). رویکرد منطقه‌گرایانه توسعه منطقه‌ای بر قابلیت‌های صنعتی، مزیت‌های نهادی نسبی یا ساختارهای پشتیبانی از نوآوری تاکید دارد. رویکرد جهانی‌گرایانه مبتنی بر منطق بیرونی است و ملاحظات استراتژیک شرکت‌های پیشرو جهانی و نقش مناطق را در اقتصاد جهانی مورد بررسی قرار می‌دهد. بنابراین این تحقیق به بررسی اثرات ظرفیت‌ها در سهم اقتصادی جهانی مناطق با رویکرد ترکیبی منطقه‌گرایی و زنجیره جهانی پرداخته است. برای دستیابی به این هدف، تحقیق به شرح زیر سازماندهی شده است:

بخش اول دیدگاه‌های منطقه‌گرا و جهانی در مورد توسعه اقتصادی منطقه‌ای را مرور می‌کند. بخش روش‌شناسی به انتخاب مورد و روش‌های تحقیق پرداخته است. در ادامه به ارائه نتایج همراه با بحث آنها در قالب‌های عملکرد مناطق در اقتصاد جهانی، ارزیابی ظرفیت‌ها و تحلیل تاثیرات ظرفیت‌ها بر سهم مناطق در اقتصاد جهانی پرداخته شده است. در نهایت در بخش نتیجه‌گیری به تشریح کمک‌های جدید تحقیق در جغرافیای اقتصادی و مطالعات منطقه‌ای می‌پردازد.

۲. مبانی نظری

در جغرافیای اقتصادی و مطالعات منطقه‌ای، پایه‌های توسعه اقتصادی منطقه‌ای از دو دیدگاه منطقه‌گرایی و جهانی‌گرایی مورد بررسی قرار می‌گیرد (Boschma 2022, Yeung 2021). رویکرد منطقه‌گرایانه، توسعه منطقه‌ای مبتنی بر نوآوری را با در دسترس بودن دارایی‌ها یا منابع منطقه‌ای خاص مانند قابلیت‌های صنعتی، مزیت‌های نهادی نسبی یا ساختارهای پشتیبانی از نوآوری توضیح می‌دهد. جغرافیای اقتصادی تکاملی به عنوان یک رویکرد منطقه‌گرایانه، اهمیت قابلیت‌های موجود در یک منطقه را برای تنوع‌بخشی موفق برجسته می‌کند (Xiao et al, 2018, Boschma, 2017). رویکردهای منطقه‌گرایی دیدگاهی درونی در توسعه اقتصادی منطقه‌ای دارند و اخیراً به بررسی نقش پیوندهای خارجی (Trippel et al, 2018) یا تاثیر متقابل آنها پرداخته‌اند. دارایی‌های محلی و شبکه‌های اقتصادی فرامنطقه‌ای (Heiberg et al, 2020) از اهمیت زیادی در توسعه اقتصادی مناطق برخوردار هستند.

در مقابل، رویکرد جهانی گرایانه مبتنی بر منطق بیرونی است که از ملاحظات استراتژیک شرکت‌های پیشرو جهانی شروع می‌شود، و بررسی می‌کند که چگونه مناطق ممکن است در اقتصاد جهانی جاسازی شوند و دارایی‌های محلی و شرایط نهادی خود را به منظور بالا رفتن از نردبان توانایی (Yeung & Coe, 2015) با آن گردش سرمایه جهانی تطبیق دهند. ادبیات شبکه‌های جهانی تولید اغلب از مفهوم جفت استراتژیک برای به تصویر کشیدن رابطه بین توسعه اقتصادی یک منطقه و تعبیه آن در شبکه‌های جهانی تولید استفاده می‌کند (MacKinnon, 2019, Wang et al, 2020). در نظریه‌پردازی اخیر شبکه‌های جهانی تولید کو و یونگ^۱ (۲۰۱۵) انواع مختلفی از جفت استراتژیک را بر اساس پیش شرط‌های منطقه‌ای در شبکه‌های جهانی تولید در حال ظهور متمایز می‌کنند. برای مناطق اصلی، جفت استراتژیک معمولاً بومی با خودمختاری و کنترل قوی است، و فرآیند جفت با ظهور قهرمانان منطقه‌ای و شرکت‌های پیشرو جهانی مشخص می‌شود. در مقابل، مناطق نیمه محیطی فقط می‌توانند جفت عملکردی را با بخش‌های خاصی از شبکه‌های جهانی تولید تحقق بخشند. در نهایت، مناطق پیرامونی عمدتاً با تولید محصولات انبوه استاندارد درگیر جفت ساختاری هستند. در این مفهوم‌سازی، مناطق پیرامونی بعید است که جفت بومی را درک کنند یا به سرعت به موقعیت پیشرو در یک اقتصاد جهانی-منطقه‌ای در حال ظهور برسند.

پژوهش‌های اخیر ترکیب رویکردهای منطقه‌گرایانه و جهانی را برای ارائه توضیحات جامع‌تر از فرآیندهای توسعه منطقه‌ای پیشنهاد کرده‌اند (Boschma, 2022). محققان جهانی گرا به اهمیت تأثیر متقابل پویایی و ظرفیت‌های منطقه‌ای، محلی و جهانی برای توسعه منطقه‌ای توجه کرده (MacKinnon et al, 2019) و بر اهمیت ظرفیت‌های محلی در توسعه اقتصادی جهانی اذعان کرده‌اند. ادبیات جهانی توسعه منطقه‌ای و زنجیره جهانی، ظرفیت‌های منطقه‌ای موثر در اقتصاد جهانی و جذب سرمایه را در بخش‌های مختلف مانند زنجیره‌های صنایع موجود (روحانی قادیکلانی، ۱۳۹۹)، موقعیت منطقه‌ای (Gong et al, 2024)، ظرفیت‌های بازار مالی (Guenette et al, 2022, Widjanarko, 2022)، منابع معدنی (Binz & et al, 2016)، نیروی کار (محمدی حمیدی و همکاران، ۱۳۹۹) و تراکم جمعیت (Mason et al, 2022, Guenette et al, 2022, Gong et al, 2024) مورد بحث قرار داده‌اند. همچنین در سطوح محلی که به نقش ظرفیت‌ها در توسعه اقتصادی پرداخته‌اند می‌توان به مطالعات سلطانی و تقیلو (۱۴۰۱)، جعفری فشارکی و همکاران (۱۴۰۲) و نعمتی و همکاران (۱۴۰۲) اشاره کرد. در این تحقیق با تأکید بر ادبیات ترکیبی توسعه اقتصادی منطقه‌گرا و جهانی سعی بر آن است که اثرات ظرفیت‌های منطقه‌ای بر نقش اقتصادی مناطق، موازنه تجاری و جذب سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد.

۳. روش تحقیق

روش تحقیق، توصیفی و تحلیلی است و قلمرو مکانی تحقیق کل مناطق ایران است. روش جمع‌آوری اطلاعات اسنادی و از منابع رسمی شامل، داده‌های بانک مرکزی، وزارت امور اقتصادی و دارایی، سالنامه‌های آماری و سرشماری عمومی نفوس و مسکن برای سال ۱۴۰۱ و در بخش میدانی اطلاعات در قالب پرسشنامه وزن‌دهی زوجی با استفاده از نظرات

^۱- Coe & Yeung

کارشناسان (۷ کارشناس اقتصاد منطقه‌ای و آمایش سرزمین) جمع‌آوری شده است. در این تحقیق از کارشناسانی استفاده گردیده که دارای دو ویژگی در "دسترس بودن" و "دقیق بودن" داشتند. روش‌های تجزیه و تحلیل شامل مدل AHP و مدل‌های مختلف توصیفی و استنباطی آماری در محیط SPSS بوده است. از مدل AHP در جهت تعیین وزن شاخص‌ها و الویت‌بندی آنها استفاده شده و از مدل‌های آماری برای بررسی روابط بین متغیرهای مستقل و متغیرهای وابسته و همچنین از مدل رگرسیون در سنجش تاثیر ظرفیت‌ها در سهم منطقه در اقتصاد جهانی (Tahawa, 2024) استفاده شده است. براساس رویکردهای منطقه‌گرایانه و زنجیره ارزش جهانی مورد بحث در مبانی نظری، متغیرهای تحقیق در دو دسته وابسته و مستقل تعریف شدند:

- ۱- متغیرهای وابسته؛ جذب سرمایه‌گذاری خارجی، میزان و ارزش واردات و صادرات، تراز تجاری و
- ۲- متغیرهای مستقل شامل، توزیع درآمد شهری، توزیع درآمد روستایی، تراکم جمعیت، تورم، ارزش معادن، ارزش معاملاتی بورس، تراکم راه بین شهری، تراکم فعالیت‌های صنعتی، نیروی کار، رشد اقتصادی مناطق و موقعیت جغرافیایی مناطق.

پس از شناسایی متغیرها، داده‌های مربوط از اسناد مختلف جمع‌آوری گردید. با توجه به کیفیت و مقیاس متفاوت داده‌های تحقیق، قبل از تجزیه و تحلیل آن‌ها استانداردسازی شد. با توجه به اینکه وزن هر یک از ظرفیت‌ها در جایگاه مناطق در اقتصاد جهانی متفاوت است؛ بنابراین برای متغیرهای تحقیق با استفاده از مدل سلسله‌مراتبی AHP وزن‌دهی گردید و اوزان بدست آمده در مقادیر شاخص‌ها ضرب شد تا وزن هر یک از شاخص‌ها برای مناطق بدست آید. پس از بدست آمدن وزن شاخص‌ها، مناطق از لحاظ ظرفیت و جایگاه اقتصادی در سطح جهانی خوشه‌بندی گردید. در ادامه، همبستگی متغیرهای تحقیق براساس مدل همبستگی پیرسون ارزیابی شد و در نهایت با استفاده از رگرسیون خطی میزان تاثیرگذاری متغیرهای مستقل در متغیرهای وابسته به شرح ذیل بررسی گردید:

- ۱) جهت استاندارد سازی از روش Z_2 استفاده گردید که در رابطه زیر ارائه شده است. نمره استاندارد Z_i هم مرکز و هم مقیاس داده‌ها را ثابت می‌کند. ولی اگر هدف از استانداردسازی فقط یکسان‌سازی مقیاس باشد، می‌توان از یک نمره بدون واحد به نام Z_2 استفاده کرد. شیوه محاسبه آن‌ها در ادامه آمده است.

$$Z_2 = \frac{x_i}{s}$$

در این روش محاسباتی S انحراف استاندارد نمونه است.

- ۲) محاسبه وزن عناصر در روش AHP: در این گام با استفاده از روش‌های مختلف وزن‌دهی، وزن نسبی معیارها بدست آمده است. روش‌های متفاوتی برای وزن‌دهی وجود دارد که در این تحقیق از میانگین حسابی استفاده گردید.
- ۳) خوشه‌بندی دو مرحله‌ای: خوشه‌بندی دو مرحله‌ای به معنای تقسیم‌بندی عناصر بدون نظارت میباشد؛ با استفاده از آن داده‌ها به دسته‌هایی که از نظر پارامترهای مورد علاقه، شباهت بیشتری به یکدیگر دارند، تقسیم می‌گردند، که در مورد داده‌های بزرگ و استفاده توأم از داده‌های ترتیبی و کمی کاربرد دارد و تفاوت آن با تمام روش‌های دیگر خوشه‌بندی همین مورد است (پینا و همکاران ۱۳۹۴).

۴) موقعیت جغرافیایی: امتیاز موقعیت جغرافیایی به عنوان ظرفیت براساس تعداد کشورهای همسایه که در روابط خارجی می‌توانند نقش داشته باشد تعریف گردید. امتیاز صفر برای مناطقی که بدون همسایگی هستند، امتیاز یک برای مناطقی که با یک کشور همسایه است و

۵) ضریب تغییرات: ضریب تغییرات (CV)، معیاری است که برای اندازه‌گیری توزیع داده‌های آماری به کار می‌رود، که از تقسیم انحراف معیار بر میانگین مطابق فرمول زیر به دست می‌آید. به عبارت دیگر ضریب تغییرات، میزان پراکندگی به ازای یک واحد از میانگین را بیان می‌کند.

$$CV = \frac{s}{\mu}$$

CV ضریب تغییرات، S برابر با انحراف معیار و μ ، میانگین جامعه است.

۴. نتایج

۴-۱- نتایج و بحث ضریب اهمیت شاخص‌ها

در تعیین وزن معیارهای سازنده سهم مناطق در اقتصاد جهانی از هفت نفر کارشناس در دسترس و با دقت در حوزه اقتصاد منطقه‌ای و برنامه‌ریز آمایش سرزمین استفاده گردید. براساس نظر کارشناسان، جذب سرمایه‌گذار خارجی می‌تواند به عنوان یک معیار مهم در ارزیابی عملکرد مناطق به شمار آید و بنابراین از لحاظ اهمیت در رتبه اول قرار دارد. پس از این معیار با میانگین وزنی ۶,۱۵، معیار ارزش صادرات است که در تراز تجاری مناطق نقش مهمی دارد. بنابراین صادرات، تشکیل سرمایه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و باز بودن تجارت عناصر کلیدی برای ایجاد رشد اقتصادی پایدار برای هر منطقه است، زیرا اینها به عنوان یک راه نجات برای ایجاد پایداری برای مناطق عمل می‌کنند. سایر نتایج در جدول ۱ زیر اشاره شده است.

جدول ۱- ضریب اهمیت شاخص‌های تعیین سهم اقتصادی مناطق (منبع: یافته‌های تحقیق)

تعیین وزن	ارزش صادرات	بازار صادرات	ارزش واردات	بازار واردات	سرمایه‌گذاری خارجی	طیف ضریب اهمیت زوجی شاخص‌ها: ترجیح یکسان=۱ کمی بهتر=۳ بهتر=۵ خیلی بهتر=۷ بهتر کاملاً=۹
۶,۱۵	۵,۳۸	۷,۳۷	۸,۶۹	۸,۳۳	۱	جذب سرمایه‌گذاری خارجی
۰,۳۳	۰,۱۲	۰,۱۵	۰,۲۲	۱		میزان واردات
۱,۲۰	۰,۱۵	۰,۲۱	۱			ارزش واردات
۲,۵۸	۰,۳۳	۱				میزان صادرات
۳,۸۴	۱					ارزش صادرات

Table 1- The coefficient of importance of indicators for determining the economic contribution of regions

Source: Research Findings

معیارهای سازنده سهم تعیین ظرفیت مناطق

توسعه اقتصادی مناطق متأثر از ظرفیت‌های طبیعی و انسانی است. البته عملکرد و وزن آنها در توسعه اقتصادی مناطق متفاوت است. در جدول شماره ۲ وزن شاخص‌های مختلف از دیدگاه کارشناسان ارائه شده است. بنابراین مناطقی که دارای ظرفیت‌های طبیعی هستند به منزله داشتن شرط کافی در نقش‌آفرینی مناطق در اقتصاد جهانی نیست. بر اساس نظر کارشناسان، سهم شبکه حمل و نقل (۴,۱۸) در جایگاه جهانی مناطق در بخش اقتصاد نسبت به سایر ظرفیت‌ها بالاتر است. تولید ناخالص داخلی خود متأثر از عملکرد مناطق در اقتصاد جهانی است ولی خود به عنوان ظرفیت برای توسعه بعدی در سطح جهانی و ملی برای مناطق به شمار می‌رود. براساس نظر کارشناسان وزن این معیار (۲,۸۱) در رتبه دوم معیارهای مورد مطالعه در تحقیق است. توزیع درآمد و نیروی کار نیز از مهمترین فاکتورهایی است که قدرت اقتصادی مناطق را می‌تواند آشکار کند. براساس نظر کارشناسان این معیارها با وزن (۲,۳۹) و (۲,۳۳) در جایگاه بعدی ظرفیت‌های منطقه‌ای در اقتصاد جهانی است.

جدول ۲- ضریب اهمیت شاخص‌های ظرفیت مناطق (منبع: یافته‌های تحقیق)

میانگین وزنی	دسترسی به درآمد نقاط روستایی	دسترسی به درآمد نقاط شهری	تراکم جمعیت	موقعیت جغرافیایی مناطق	ارتباطات	شبکه حمل و نقل	میزان تولید ناخالص داخلی	معادن	زیرساخت‌های صنعتی	نیروی کار	طیف ضریب اهمیت زوجی شاخص‌ها: ترجیح یکسان=۱ کمی بهتر=۳ بهتر=۵ خیلی بهتر=۷ بهتر کاملاً بهتر=۹
۲,۳۳	۰,۳۶	۰,۳۶	۱,۰۸	۳,۱۱	۰,۳۴	۳,۲۳	۱,۰۵	۷,۵۴	۵,۱۹	۱	نیروی کار
۰,۳۵	۰,۳۲	۰,۳۲	۰,۳۲	۰,۲۲	۰,۲۰	۰,۳۲	۰,۲۱	۰,۳۶	۱		زیرساخت‌های صنعتی
۰,۶۰	۰,۳۲	۰,۳۲	۰,۳۲	۰,۲۲	۰,۲۰	۰,۳۶	۰,۳۵	۱			معادن
۲,۸۱	۳,۰۲	۳,۱۰	۳,۰۲	۱,۳۰	۳,۰۲	۵,۰۴	۱				تولید ناخالص داخلی
۴,۱۸	۰,۳۲	۰,۳۲	۱,۰۸	۱,۰۸	۰,۳۱	۱					شبکه حمل و نقل
۱,۹۶	۰,۳۰	۰,۲۹	۰,۳۰	۱,۲۰	۱						ارتباطات
۱,۶۲	۱,۰۸	۱,۰۹	۱,۰۸	۱							موقعیت جغرافیایی مناطق
۱,۴۴	۰,۳۴	۰,۳۴	۱								تراکم جمعیت
۲,۳۹	۳,۱۶	۱									دسترسی به درآمد نقاط شهری
۲,۱۰	۱										دسترسی به درآمد نقاط روستایی

Table 2- Importance coefficient of regional capacity indicators

Source: Research Findings

۴-۲- استانداردسازی شاخص‌ها

جدول ۳ مقادیر استاندارد سازی شده عملکرد مناطق در اقتصاد جهانی را نشان می‌دهد. وضعیت مناطق مختلف ایران در حوزه‌های مختلف جذب سرمایه‌گذاری خارجی، صادرات و واردات در جدول ۳ ارائه گردیده است. براساس نتایج، کرمان، تهران و خوزستان در بخش جذب سرمایه نسبت به عملکرد کل کشور در اقتصاد جهانی از وضعیت مناسب برخوردارند و مناطق ایلام، چهارمحال بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد، مازندران، و کردستان از مناطقی هستند که دارای ضعیف‌ترین مناطق در جذب سرمایه‌گذاری خارجی در سال ۱۴۰۱ بودند. سایر نتایج در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳- مقادیر استاندارد شده شاخص‌ها سهم اقتصادی مناطق براساس $Z_2 = \frac{x_i}{s}$ (منبع: داده‌های اولیه، سالنامه آماری ۱۴۰۱)

شاخص‌ها	مناطق	سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده (هزار دلار)	صادرات		واردات		شاخص‌ها	مناطق	سرمایه‌گذاری خارجی جذب شده (هزار دلار)	صادرات	واردات
			حجم صادرات کالا (تن)	ارزش صادرات کالا (هزار دلار)	حجم واردات کالا (تن)	ارزش واردات کالا (هزار دلار)					
آذربایجان شرقی	۰,۵۴۳۵	۰,۳۸۶۳	۰,۵۰۵۹	۰,۱۲۳۹	۰,۳۰۷۷	۰,۰۸۴۲	فارس	۰,۰۷۰۹	۰,۰۵۳۲	۰,۲۵۱۱	۰,۱۱۱۰
آذربایجان غربی	۰,۰۱۶۶	۱,۵۶۷۹	۱,۳۸۸۱	۰,۱۸۰۹	۰,۲۳۸۰	۰,۲۱۶۳	قزوین	۰,۲۱۲۱	۰,۰۵۱۴	۰,۲۰۵۸	۰,۱۲۹۷
اردبیل	۰,۰۱۰۴	۰,۰۲۹۷	۰,۰۳۴۵	۰,۰۰۸۰	۰,۰۴۵۱	۰,۰۲۰۱	قم	۰,۰۸۴۷	۰,۰۲۰۹	۰,۱۰۸۶	۰,۰۴۷۹
اصفهان	۰,۱۲۹۵	۰,۳۰۲۰	۰,۴۷۹۳	۰,۰۴۶۸	۰,۱۷۲۲	۰,۰۰۰۰	کردستان	۰,۰۳۵۳	۰,۰۱۲۲	۰,۱۴۰۳	۰,۱۲۷۰
البرز	۰,۵۰۷۰	۰,۰۲۵۷	۰,۰۶۵۵	۰,۰۳۳۴	۰,۲۲۷۴	۵,۴۴۲۰	کرمان	۰,۴۲۷۸	۰,۰۵۵۳	۰,۱۶۰۰	۰,۰۴۶۹
ایلام	۰,۰۰۰۰	۰,۲۲۳۱	۰,۲۷۴۵	۰,۰۰۰۱	۰,۰۰۰۴	۰,۰۰۸۸	کرمانشاه	۰,۰۱۸۲	۰,۰۰۴۴	۱,۴۰۰۹	۱,۳۸۷۲
بوشهر	۰,۰۱۷۷	۳,۴۵۶۸	۴,۰۷۵۱	۰,۱۸۳۵	۰,۴۴۸۸	۰,۰۰۰۰	کهگیلویه و بویراحمد	۰,۰۰۰۰	۰,۰۰۰۰	۰,۰۰۱۳	۰,۰۱۰۰
تهران	۱,۶۰۳۸	۰,۱۰۶۱	۰,۴۹۲۸	۰,۱۵۸۳	۲,۵۳۱۱	۰,۰۲۸۹	گلستان	۰,۰۱۶۶	۰,۰۱۲۰	۰,۰۷۲۹	۰,۰۴۸۴
چهارمحال و بختیاری	۰,۰۰۰۰	۰,۰۲۰۰	۰,۰۲۸۵	۰,۰۰۰۵	۰,۰۰۲۶	۰,۳۷۰۳	گیلان	۰,۳۴۲۹	۰,۰۵۰۱۸	۰,۲۴۲۶	۰,۱۵۴۹
خراسان جنوبی	۰,۱۴۷۵	۰,۱۱۳۳	۰,۰۳۵۱	۰,۰۰۱۰	۰,۰۰۳۲	۰,۰۲۵۹	لرستان	۰,۰۰۲۸	۰,۰۰۰۵	۰,۰۱۳۵	۰,۰۰۸۳
خراسان رضوی	۰,۴۸۴۲	۰,۲۸۲۰	۰,۴۵۱۲	۰,۰۸۰۷	۰,۱۴۸۳	۰,۰۰۰۰	مازندران	۰,۳۵۴۱	۰,۷۸۰۲	۰,۰۸۶۶	۰,۱۲۵۶
خراسان شمالی	۰,۰۱۱۷	۰,۰۲۵۱	۰,۰۴۱۰	۰,۰۱۰۱	۰,۰۲۳۲	۰,۴۲۶۸	مرکزی	۰,۱۴۸۸	۰,۰۵۶۴	۰,۳۲۸۸	۰,۱۹۹۸
خوزستان	۰,۹۳۸۲	۲,۰۲۴۱	۲,۰۸۳۰	۴,۹۱۴۰	۲,۳۱۴۹	۰,۱۸۱۰	هرمزگان	۴,۸۰۱۵	۲,۸۸۵۳	۳,۶۲۷۵	۴,۱۰۶۸
زنجان	۰,۲۸۹۹	۰,۰۳۵۸	۰,۱۸۲۰	۰,۰۷۵۳	۰,۱۲۳۹	۰,۰۳۳۷	همدان	۰,۰۰۸۳	۰,۰۰۳۰	۰,۰۲۷۸	۰,۰۱۳۷
سمنان	۰,۰۴۰۵	۰,۰۳۵۷	۰,۰۳۷۱	۰,۰۰۵۷	۰,۰۲۷۸	۰,۰۲۹۲	یزد	۰,۰۵۸۶	۰,۰۳۷۸	۰,۱۵۰۵	۰,۴۱۶۰
سیستان و بلوچستان	۰,۰۶۲۷	۰,۲۳۵۱	۰,۰۹۶۶	۰,۰۶۲۵	۰,۴۰۹۷						

Table 3- Standardized values of indicators of economic contribution of regions based on $Z_2 = \frac{x_i}{s}$

Source: Primary Data, Statistical Center of Iran, 2021

۴-۳- تفاوت‌های ظرفیت‌های مناطق مختلف ایران براساس شاخص‌های انسانی و طبیعی

براساس ادبیات تحقیق، ظرفیت‌های مالی مناطق (Guenette et al, 2022, Widjanarko, 2022)، کشش بازار، (Gonge et al, 2024)، و زیرساخت‌های صنعتی (روحانی قادیکلانی، ۱۳۹۹) از عوامل به شدت موثر در تصمیم‌گیری برای سرمایه‌گذاری هستند. براساس نتایج جدول شماره ۴، توزیع درآمد، هزینه تولید کمتر، ارتباطات آسان، نرخ ثابت ارز، تورم و سیاست کشور میزبان در مورد سرمایه‌گذاری خارجی و غیره از عوامل موثر در جذب سرمایه‌گذار خارجی هستند. براساس نتایج بدست آمده بالاترین ضریب تغییرات برای بخش ارزش معاملات بورس و با ضریب تغییرات ۴،۸۹ و ارزش معادن برابر با ۲،۹۹ است که نشان می‌دهد بین استان‌ها و مناطق مختلف جغرافیایی تفاوت‌های زیادی وجود دارد. کمترین ضریب تغییرات متعلق به نرخ تورم است و نشان می‌دهد که بین مناطق مختلف فاصله تورمی بسیار کمتر است. نتایج نشان می‌دهد که بین مناطق مختلف جغرافیایی از لحاظ توزیع درآمد اختلاف چندانی برقرار نیست، زیرا ضریب تغییرات در توزیع درآمد شهری و روستایی به ترتیب برابر با ۰،۱۲ و ۰،۱۱ است.

جدول ۴- ظرفیت‌های اقتصادی مناطق (منبع: داده‌های اولیه، سالنامه آماری ۱۴۰۱)

منابع طبیعی			زیر ساخت اقتصادی		ظرفیت مالی			کشش بازار				استان
تراکم معدنی	موقعیت جغرافیایی	اراضی کشاورزی/هکتار	تراکم صنعتی	تراکم راه بین شهری	ارزش معادن/میلیارد	ارزش معاملات بورس/میلیارد	تولید ناخالص به قیمت بازار/میلیارد	نرخ تورم	تراکم جمعیت/ هزار نفر	نابرابری درآمدی روستایی	نابرابری درآمدی شهری	
۲۹۴	۲	۱۱۹۸۶۹۷	۰،۰۴۱	۳۲۱۰	۲	۲۵۳۳۴۰۹	۰،۳۵	۳۱،۹	۴۰۴۰	۰،۳	۰،۳۵	آذربایجان شرقی
۲۵۳	۳	۸۲۱۷۲۸	۰،۰۱۹	۲۷۲۰	۱۶۴۸۱	۱۴۶۸۰۱۹	۰،۳۳	۳۶،۷	۳۴۴۵	۰،۳۵	۰،۳۳	آذربایجان غربی
۱۱۰	۱	۷۰۲۰۲۰	۰،۰۱۷	۱۶۸۴	۱۸۹۶	۷۲۰۸۰۲	۰،۳۲	۳۵،۷	۱۲۹۵	۰،۲۸	۰،۳۲	اردبیل
۳۲۲	۰	۳۸۲۴۶۷	۰،۰۳۵	۵۵۳۸	۳۱۰۵۵	۴۴۰۵۳۶۶	۰،۲۹	۳۵،۲	۵۳۴۴	۰،۲۹	۰،۲۹	اصفهان
۵۸	۰	۵۰۲۲۷	۰،۰۸۲	۴۶۵	۵۱۰۶	۱۸۱۷۴۶۰	۰،۳۱	۳۴،۹	۲۹۲۲	۰،۳	۰،۳۱	البرز
۴۹	۱	۲۶۴۶۱۹	۰،۰۰۸	۱۴۲۴	۱۵۵۶	۹۵۲۵۸۵	۰،۲۷	۳۵،۷	۵۹۴	۰،۲۴	۰،۲۷	ایلام
۱۶۴	۴	۳۰۸۴۷۸	۰،۰۱	۱۹۰۴	۳۲۲۹	۳۶۰۹۱۸۷	۰،۳۴	۲۷،۲	۱۲۴۱	۰،۳۲	۰،۳۴	بوشهر
۱۰۷	۰	۱۸۲۱۲۰	۰،۴۹۳	۱۱۲۸	۱۰۴۲۷	۱۹۲۶۵۴۲۷	۰،۳۶	۳۱،۲	۱۴۰۳۳	۰،۳	۰،۳۶	تهران
۱۱۴	۰	۱۸۲۱۱۲	۰،۰۱۵	۱۳۹۴	۱۷۴۱	۴۵۰۲۷۷	۰،۳۴	۳۱،۱	۹۸۴	۰،۳۱	۰،۳۴	چهارمحال و بختیاری
۲۷۱	۱	۱۸۹۷۳۹	۰،۰۰۱	۴۲۵۷	۴۳۱۱۴	۴۰۸۶۰۱	۰،۳۵	۳۳،۷	۸۱۸	۰،۳۵	۰،۳۵	خراسان جنوبی
۵۹۸	۳	۱۴۶۰۱۱۱	۰،۰۱۹	۵۵۶۹	۲۰۶۶۷۳	۳۴۳۵۸۴۸	۰،۳۲	۳۲،۵	۶۸۸۹	۰،۳۳	۰،۳۲	خراسان رضوی
۹۶	۱	۳۹۳۰۸۹	۰،۰۰۵	۱۱۹۴	۴۵۰۳	۴۱۱۰۸۵	۰،۳۴	۲۹،۷	۸۷۷	۰،۳۲	۰،۳۴	خراسان شمالی
۱۴۶	۴	۱۳۲۴۸۷۲	۰،۰۱۱	۶۲۷۱	۵۲۶۳	۹۸۹۳۵۳۷	۰،۳۱	۳۲،۳	۴۹۹۴	۰،۲۶	۰،۳۱	خوزستان
۲۱۵	۰	۸۱۶۸۳۰	۰،۰۲۲	۲۴۶۵	۹۷۲۳۰	۸۵۴۱۷۳	۰،۳۲	۲۷،۲	۱۱۰۲	۰،۳۳	۰،۳۲	زنجان

۳۶۹	۰	۱۸۱۹۶۶	۰,۰۱	۱۸۴۰	۱۷۰۳۷	۶۹۱۲۵۷	۰,۲۹	۳۰,۹	۷۵۷	۰,۳۴	۰,۲۹	سمنان
۱۴۸	۴	۳۳۸۳۷۸	۰,۰۰۲	۵۵۳۲	۸۳۷۶	۹۳۸۱۲۰	۰,۴۶	۲۲,۲	۳۰۸۵	۰,۳	۰,۴۶	سیستان و بلوچستان
۳۹۹	۰	۹۸۷۴۶۷	۰,۰۱۱	۷۸۶۹	۲۹۰۹۷	۳۲۲۷۲۸۸	۰,۳۹	۳۳	۵۰۵۵	۰,۳۶	۰,۳۹	فارس
۱۵۹	۰	۳۷۰۲۸۵	۰,۰۷۷	۱۳۳۱	۲۶۹۶	۱۲۲۲۵۰۰	۰,۲۹	۳۴,۳	۱۳۲۶	۰,۲۹	۰,۲۹	قزوین
۹۹	۰	۵۲۹۴۶	۰,۰۸	۱۰۰۶	۴۵۱۰	۹۴۷۱۰۰	۰,۳۴	۳۱,۱	۱۳۹۹	۰,۳۵	۰,۳۴	قم
۱۷۱	۱	۱۰۵۱۸۸۱	۰,۰۰۷	۱۷۲۳	۲۶۳۵۰	۶۶۲۹۲۳	۰,۳۲	۳۴,۸	۱۶۶۶	۰,۳۱	۰,۳۲	کردستان
۳۱۴	۰	۷۵۷۵۰۹	۰,۰۰۴	۶۸۴۹	۱۴۳۹۹۳۷	۷۳۱۰۴۳	۰,۲۷	۳۵,۲	۳۳۳۱	۰,۲۴	۰,۲۷	کرمان
۸۴	۱	۶۸۱۸۵۹	۰,۰۱۱	۲۵۶۷	۸۲۱۶	۲۴۹۹۱۸۱	۰,۳۱	۳۳,۱	۱۹۹۲	۰,۲۷	۰,۳۱	کرمانشاه
۱۰۰	۰	۲۱۷۳۷۷	۰,۰۰۴	۱۶۹۲	۴۵۵	۱۱۷۹۲۲۹	۰,۳	۳۴	۷۴۵	۰,۳۳	۰,۳	کهگیلویه و بویراحمد
۹۱	۳	۵۷۵۶۴۲	۰,۰۲۱	۱۳۴۱	۸۱۳۱	۹۳۴۴۹۰	۰,۴۲	۳۱	۱۹۷۳	۰,۳۴	۰,۴۲	گلستان
۵۰	۴	۲۰۹۷۶۵	۰,۰۵۵	۱۹۰۳	۲۰۷۸	۸۰۰۴۱۵	۰,۳	۳۳,۸	۲۵۶۳	۰,۲۹	۰,۳	گیلان
۱۱۴	۰	۷۸۳۴۴۵	۰,۰۱۲	۱۸۶۰	۱۲۰۸۸	۱۴۹۰۵۲۹	۰,۳۳	۳۰,۷	۱۷۹۱	۰,۳۱	۰,۳۳	لرستان
۱۱۳	۴	۳۳۳۴۱۰	۰,۰۴۵	۲۵۰۲	۱۰۹۳۶	۸۶۸۶۵۲	۰,۳	۳۰,۷	۳۳۷۶	۰,۳۴	۰,۳	مازندران
۳۳۸	۰	۵۵۲۵۵۸	۰,۰۳۸	۲۰۲۶	۵۰۳۹۵	۲۵۲۹۴۸۳	۰,۳	۳۰,۳	۱۴۶۳	۰,۳۵	۰,۳	مرکزی
۲۱۸	۴	۱۱۸۰۶۰	۰,۰۰۴	۳۱۸۶	۱۰۱۴۰	۲۵۳۳۴۰۹	۰,۳۱	۳۴,۶	۱۹۳۴	۰,۳۱	۰,۳۱	هرمزگان
۱۷۷	۰	۸۷۲۱۷۴	۰,۰۲۳	۱۹۰۴	۹۱۸۲	۱۴۶۸۰۱۹	۰,۳۶	۲۹,۴	۱۷۶۶	۰,۳۹	۰,۳۶	همدان
۲۸۴	۰	۱۱۴۷۷۸	۰,۰۱۴	۲۳۸۳	۵۱۰۰۱۹	۷۲۰۸۰۲	۰,۳۳	۳۵	۱۲۵۳	۰,۳۲	۰,۳۳	یزد
۱۹۴,۴	۱,۳	۵۳۱۵۰۳,۵	۰	۲۷۹۸	۸۸۵۸۵,۴	۲۳۷۶۴۸۱,۲	۰,۳	۳۲,۲	۲۷۱۱,۴	۰,۳	۰,۳	میانگین
۱۲۲,۸	۱,۶	۳۸۶۱۰۲,۷	۰,۱	۱۸۸۶,۲	۲۶۵۱۲۷,۵	۳۵۷۱۹۷۵	۰	۳	۲۵۸۵,۹	۰	۰	انحراف معیار
۰,۶۳	۱,۲۱	۰,۷۳	۲,۲۳	۰,۶۷	۲,۹۹	۱,۵	۰,۱۲	۰,۰۹	۰,۹۵	۰,۱۱	۰,۱۲	ضریب تغییرات

Table 4- Economic capacities of regions

Source: Primary Data, Statistical Center of Iran, 2021

۴-۴- خوشه‌بندی سهم جهانی اقتصاد مناطق نسبت به سهم اقتصادی ایران در جهان

براساس نتایج بدست آمده در جدول شماره ۵، مناطق مختلف ایران در خصوص شاخص‌های مورد بررسی وضعیت متفاوتی دارند. عملکرد مناطق براساس شاخص جذب سرمایه‌گذاری بدین صورت است که مناطق کرمان با مقدار ۳۳,۴، تهران با مقدار ۹,۸۶ و خوزستان با مقدار ۵,۷۶ در رتبه‌های اول تا سوم قرار دارند و مناطق ایلام، چهارمحال بختیاری، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد، و مازندران با مقدار عملکردی صفر در رتبه آخر قرار گرفته‌اند. شاخص مهم دیگر که سهم اقتصادی مناطق در جهان را نشان می‌دهد ارزش صادرات کالاهای این استان‌ها است. براساس نتایج بدست آمده استان‌های بوشهر، هرمزگان و خوزستان به ترتیب با مقادیر ۱۵,۶۴، ۱۰,۵۹ و ۷,۹۹ در رتبه‌های اول تا سوم و لرستان، همدان و کهگیلویه و بویراحمد در رتبه‌های آخر قرار گرفته‌اند.

بر اساس شاخص عملکرد کل، استان‌های کرمان، هرمزگان و بوشهر در رتبه‌های اول تا سوم و مناطق لرستان، کهگیلویه و بویراحمد، و چهارمحال بختیاری در رتبه‌های آخر قرار گرفته‌اند.

جدول ۵- عملکرد مناطق در اقتصاد جهانی نسبت به اقتصاد ایران (منبع: یافته‌های تحقیق)

شاخص‌ها مناطق		جذب سرمایه‌گذاری خارجی (هزار دلار)		حجم صادرات کالا (تن)		ارزش صادرات (هزار دلار)		حجم واردات کالا (تن)		ارزش واردات (هزار دلار)		عملکرد مناطق	
رتبه	شاخص کل عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص کل عملکرد
۸	۶,۶۹	۹	۰,۳۶۹۳	۹	۰,۰۳۹۶	۶	۱,۹۴۲۵	۷	۰,۹۹۶۵	۴	۳,۳۴۲۴		آذربایجان شرقی
۶	۹,۸۲	۱۰	۰,۲۸۵۶	۷	۰,۰۵۷۹	۵	۵,۳۳۰۲	۴	۴,۰۴۵۱	۲۳	۰,۱۰۲۰		آذربایجان غربی
۲۷	۰,۳۳	۲۰	۰,۰۵۴۱	۲۳	۰,۰۰۲۵	۲۷	۰,۱۳۲۶	۲۵	۰,۰۷۶۵	۲۵	۰,۰۶۳۹		اردبیل
۱۳	۳,۶۴	۱۳	۰,۲۰۶۶	۱۶	۰,۰۱۵۰	۸	۱,۸۴۰۷	۸	۰,۷۷۹۱	۱۳	۰,۷۹۶۴		اصفهان
۱۲	۳,۷۲	۱۱	۰,۲۷۲۹	۱۸	۰,۰۱۰۷	۲۳	۰,۲۵۱۵	۲۶	۰,۰۶۶۴	۲۷	۳,۱۱۷۸		البرز
۱۹	۱,۶۳	۳۰	۰,۰۰۰۵	۳۰	۰,۰۰۰۰	۱۱	۱,۰۵۴۱	۱۱	۰,۵۷۵۵	۵	۰,۰۰۰۰		ایلام
۳	۲۵,۲۷	۴	۰,۵۳۸۵	۶	۰,۰۵۸۷	۱	۱۵,۶۴۸۴	۲	۸,۹۱۸۷	۲۲	۰,۱۰۹۰		بوشهر
۵	۱۵,۱۲	۲	۳,۰۳۷۳	۸	۰,۰۵۰۶	۷	۱,۸۹۲۲	۱۹	۰,۲۷۳۸	۲	۹,۸۶۳۵		تهران
۳۰	۰,۱۶	۲۹	۰,۰۰۳۲	۲۸	۰,۰۰۰۲	۲۸	۰,۱۰۹۳	۲۸	۰,۰۵۱۵	۲۸	۰,۰۰۰۰		چهارمحال بختیاری
۲۰	۱,۳۴	۲۷	۰,۰۰۳۸	۲۷	۰,۰۰۰۳	۲۶	۰,۱۳۴۸	۱۷	۰,۲۹۲۳	۱۲	۰,۹۰۶۹		خراسان جنوبی
۹	۵,۶۴	۱۵	۰,۱۷۸۰	۱۰	۰,۰۲۵۸	۹	۱,۷۳۲۸	۹	۰,۷۲۷۷	۶	۲,۹۷۷۸		خراسان رضوی
۲۸	۰,۳۳	۲۳	۰,۰۲۷۸	۲۲	۰,۰۰۳۲	۲۴	۰,۱۵۷۶	۲۷	۰,۰۶۴۸	۲۴	۰,۰۷۱۸		خراسان شمالی
۴	۲۳,۳۴	۳	۲,۷۷۷۸	۱	۱,۵۷۲۵	۳	۷,۹۹۸۸	۳	۵,۲۲۲۳	۳	۵,۷۶۹۶		خوزستان
۱۴	۲,۷۵	۱۶	۰,۱۴۸۷	۱۱	۰,۰۲۴۱	۱۵	۰,۶۹۸۷	۲۳	۰,۰۹۲۳	۹	۱,۷۸۲۸		زنجان
۲۵	۰,۵۲	۲۲	۰,۰۳۳۴	۲۴	۰,۰۰۱۸	۲۵	۰,۱۴۲۵	۲۴	۰,۰۹۲۱	۱۶	۰,۲۴۹۰		سمنان
۱۶	۲,۰۵	۶	۰,۴۹۱۷	۴	۰,۱۹۲۸	۲۰	۰,۳۷۰۸	۱۰	۰,۶۰۶۷	۱۵	۰,۳۸۵۷		سیستان و بلوچستان
۱۸	۱,۸۷	۱۸	۰,۰۸۵۱	۱۴	۰,۰۱۷۰	۱۲	۰,۹۶۴۲	۱۸	۰,۲۸۶۵	۱۴	۰,۵۱۷۹		فارس
۱۵	۲,۷۳	۱۲	۰,۲۵۴۵	۱۵	۰,۰۱۶۵	۱۴	۰,۷۹۰۲	۱۴	۰,۳۳۴۷	۱۰	۱,۳۳۰۲		قزوین
۲۳	۰,۷۷	۱۷	۰,۱۰۱۷	۱۹	۰,۰۰۶۷	۱۹	۰,۴۱۶۹	۲۱	۰,۱۲۳۶	۲۱	۰,۱۲۳۹		قم
۲۲	۰,۹۱	۲۱	۰,۰۴۲۴	۲۰	۰,۰۰۳۹	۱۸	۰,۵۳۸۹	۱۵	۰,۳۲۷۷	۲۹	۰,۰۰۰۰		کردستان
۱	۳۴,۷۳	۵	۰,۵۱۳۴	۱۳	۰,۰۱۷۷	۱۶	۰,۶۱۴۶	۲۲	۰,۱۲۱۰	۱	۳۳,۴۶۸۳		کرمان
۷	۹,۰۴	۲۴	۰,۰۲۱۹	۲۵	۰,۰۰۱۴	۴	۵,۳۷۹۵	۵	۳,۵۷۸۹	۲۶	۰,۰۵۴۴		کرمانشاه
۳۱	۰,۰۳	۳۱	۰,۰۰۰۰	۳۱	۰,۰۰۰۰	۳۱	۰,۰۰۵۰	۳۰	۰,۰۲۵۹	۳۰	۰,۰۰۰۰		کهگیلویه و بویراحمد
۲۴	۰,۶۱	۲۵	۰,۰۱۹۹	۲۱	۰,۰۰۳۹	۲۲	۰,۲۷۹۸	۲۰	۰,۱۲۴۸	۱۹	۰,۱۷۷۹		گلستان
۱۱	۴,۱۸	۸	۰,۴۱۱۵	۵	۰,۱۶۰۶	۱۳	۰,۹۳۱۴	۱۳	۰,۳۹۹۶	۸	۲,۲۷۷۶		گیلان
۲۹	۰,۲۴	۲۸	۰,۰۰۳۴	۲۹	۰,۰۰۰۲	۳۰	۰,۰۵۱۹	۳۱	۰,۰۲۱۴	۲۰	۰,۱۵۹۶		لرستان
۲۱	۱,۳۳	۷	۰,۴۲۴۹	۳	۰,۲۴۹۷	۲۱	۰,۳۳۲۷	۱۶	۰,۳۲۳۹	۳۱	۰,۰۰۰۰		مازندران
۱۰	۴,۶۰	۱۴	۰,۱۷۸۵	۱۲	۰,۰۱۸۱	۱۰	۱,۲۶۲۶	۱۲	۰,۵۱۵۶	۷	۲,۶۲۵۰		مرکزی
۲	۳۲,۳۲	۱	۵,۷۶۱۸	۲	۰,۹۲۳۳	۲	۱۳,۹۲۹۶	۱	۱۰,۵۹۵۷	۱۱	۱,۱۱۲۸		هرمزگان
۲۶	۰,۳۶	۲۶	۰,۰۰۹۹	۲۶	۰,۰۰۱۰	۲۹	۰,۱۰۶۷	۲۹	۰,۰۳۵۴	۱۷	۰,۲۰۷۲		همدان

شاخص ها مناطق		جذب سرمایه گذاری خارجی (هزار دلار)		حجم صادرات کالا (تن)		ارزش صادرات (هزار دلار)		حجم واردات کالا (تن)		ارزش واردات (هزار دلار)		علاکرد مناطق	
رتبه	شاخص کل عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص عملکرد	رتبه	شاخص کل عملکرد
۱۷	۱,۹۱	۱۹	۰,۰۷۰۳	۱۷	۰,۰۱۲۱	۱۷	۰,۵۷۸۱	۶	۱,۰۷۳۳	۱۸	۰,۱۷۹۴	۱۷	۱,۹۱

Table 5- Performance of regions in the global economy compared to the Iranian economy

Source: Research Findings

۴-۵- خوشه‌بندی مناطق مبتنی بر نقش آنها در اقتصاد جهانی

براساس شاخص‌های مورد بررسی نتایج مدل خوشه‌بندی دو مرحله‌ای در جدول ۶ ارائه شده است. خلاصه مدل در شکل شماره ۱ نشان می‌دهد که خوشه‌بندی ۵ رتبه‌ای مدل مناسبی بوده است، زیرا کیفیت خوشه‌بندی در محدوده خوب ارزیابی گردیده است. بر اساس نتایج بدست آمده چهار منطقه بوشهر، هرمزگان، خوزستان و کرمان در خوشه پنجم با کیفیت عملکردی بسیار مناسب میان مناطق مختلف ایران جای گرفته‌اند که ۱۲,۹ درصد مناطق سیاسی-اداری ایران را شامل می‌شود. در خوشه چهارم ۷ استان با سهم ۲۲,۶ درصدی کل کشور قرار دارند. این استانها شامل آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، تهران، خراسان رضوی، زنجان، قزوین، کرمانشاه هستند. سایر نتایج در جدول شماره ۶ ارائه شده است.

جدول ۶- خوشه‌بندی مناطق مختلف ایران براساس شاخص‌های مورد بررسی (منبع: یافته‌های تحقیق)

مناطق	خوشه	تعداد مناطق	درصد
بوشهر، خوزستان، کرمان، هرمزگان	۵	۴	۱۲,۹
آذربایجان شرقی، آذربایجان غربی، تهران، خراسان رضوی، زنجان، قزوین، کرمانشاه	۴	۷	۲۲,۶
البرز، چهارمحال و بختیاری، خراسان جنوبی، کردستان، کهگیلویه و بویراحمد، گلستان، لرستان، مازندران	۳	۸	۲۵,۸
اصفهان، ایلام، گیلان، مرکزی	۲	۴	۱۲,۹
اردبیل، خراسان شمالی، سمنان، سیستان و بلوچستان، فارس، قم، همدان، یزد	۱	۸	۲۵,۸

Table 6- Clustering of different regions of Iran based on the indicators studied

Source: Research Findings

شکل ۱- کیفیت خوشه‌بندی ۵ خوشه‌ای

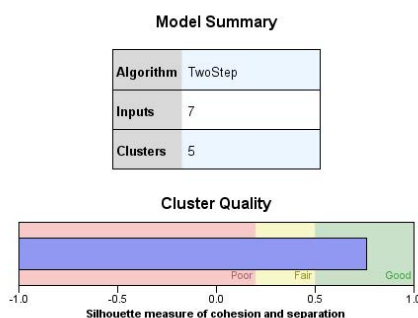

Figure 1- Quality of 5-cluster clustering

آمایش فضا و ژئوماتیک

۶-۴- همبستگی شاخص‌های سازنده سهم جهانی اقتصاد

نتایج بدست آمده در مدل همبستگی نشان می‌دهد که میان جذب سرمایه خارجی با حجم صادرات و ارزش واردات به ترتیب رابطه غیرمستقیم و مستقیم برقرار است. مقدار همبستگی منفی ۰,۵۰۱ برای حجم صادرات ثبت شده است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد مقدار p کمتر از ۰,۰۰۴ بدست آمده که رابطه معنی‌دار آنها را تأیید می‌کند. همچنین نتایج تحقیق بیان‌کننده رابطه معنی‌دار مستقیم میان حجم صادرات با ارزش واردات است. مقدار همبستگی در مدل پیرسون برابر با منفی ۰,۵۰۱ با سطح معنی‌داری ۰,۰۰۴ است. سایر نتایج در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- همبستگی متغیرهای اقتصادی مناطق (منبع: یافته‌های تحقیق)

ارزش واردات	حجم واردات	ارزش صادرات	حجم صادرات	جذب سرمایه گذاری	
۰,۹۸۰**	-۰,۰۶۵	-۰,۰۵۰	-۰,۵۰۱**	۱	همبستگی پیرسون
۰,۰۰۰	۰,۷۲۷	۰,۷۹۱	۰,۰۰۴		سطح معنی‌داری جذب سرمایه گذاری
۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	تعداد
-۰,۵۰۱**	-۰,۲۲۳	۰,۳۵۴	۱		همبستگی پیرسون
۰,۰۰۴	۰,۲۲۷	۰,۰۵۱	۰,۰۰۴		سطح معنی‌داری حجم صادرات
۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	۳۱	تعداد
-۰,۰۵۰	-۰,۱۵۵	۱			همبستگی پیرسون
۰,۷۹۱	۰,۴۰۴				سطح معنی‌داری ارزش صادرات
۳۱	۳۱	۳۱			تعداد
-۰,۰۶۵	۱				همبستگی پیرسون
۰,۷۲۷					سطح معنی‌داری حجم واردات
۳۱	۳۱				تعداد
۱					همبستگی پیرسون
					سطح معنی‌داری ارزش واردات
۳۱					تعداد

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Table 7- Correlation of economic variables of regions
Source: Research Findings

۷-۴- بررسی میزان تاثیر گذاری ظرفیت‌ها در عملکرد جهانی اقتصاد مناطق

در جدول شماره ۸، نتایج رگرسیون در خصوص میزان اثرات ظرفیت‌های منطقه‌ای در خصوص نقش‌آفرینی مناطق در اقتصاد جهانی نشان می‌دهد که حدود ۶۳ درصد ظرفیت مناطق در اقتصاد جهانی تاثیرگذار بوده و حدود ۳۷ درصد را سایر ظرفیت‌ها تبیین می‌کند.

جدول ۸- خلاصه مدل رگرسیون

برآورد خطای انحراف معیار	R مربع تعدیل شده	R مربع	R مقدار	مدل
۵,۷۹۴	۰,۶۳۴	۰,۸۷۷	۰,۸۷۷	۱ ابعاد

Table 8- Regression model summary

آمایش فضا و ژئوماتیک

نتایج رگرسیون برای شاخص‌ها نشان می‌دهد که همه آن‌ها در نقش مناطق در اقتصاد جهانی تاثیر معنادار نداشته‌اند. از بین شاخص‌های مورد بررسی تولید ناخالص داخلی، ارزش معادن و موقعیت جغرافیایی بیشترین تاثیر را داشته‌اند. براساس نتایج بدست آمده میزان تاثیر براساس جدول نهایی و ضریب بتای استاندارد سنجیده می‌شود. براساس نتایج جدول شماره ۹ مشخص است میزان تاثیر متغیر تولید ناخالص (مقدار بتا) برای تولید ناخالص داخلی برابر با ۱,۱۳ با مقدار t بدست آمده ۳,۲۶ بالاترین تاثیر را در اقتصاد جهانی برای مناطق بازی می‌کند و نقش آفرینی آن معنادار (۰,۰۰۴) است. زیرا مقدار معنی‌داری آن در سطح اطمینان ۹۵ درصد کوچکتر از ۰,۰۵ بوده است.

پس از این متغیر، ارزش معادن در جذب سرمایه و تجارت نقش داشته است. مقداری اثرگذاری برابر با ۰,۶۶ با مقدار t برابر با ۴,۱۱ با سطح معنی‌داری ۰,۰۰۱ است که نشان از تاثیر معنی‌دار برای این متغیر در نقش مناطق در اقتصاد جهانی است.

سومین متغیر موثر در نقش آفرینی مناطق در اقتصاد جهانی، موقعیت جغرافیایی استان‌ها است. براساس نتایج بدست آمده این متغیر با میزان تاثیرگذاری ۰,۵۲ با مقدار t برابر با ۳,۶ است و میزان اثرگذاری این متغیر در سطح اطمینان ۹۵ درصد کمتر از مقدار ۰,۰۵ یعنی ۰,۰۰۲ بوده است. برآوردها نشان می‌دهد که موقعیت جغرافیایی مناطق تاثیر مستقیم و قاطعی در افزایش سهم مناطق در اقتصاد جهانی داشته است.

جدول ۹- اثرات متغیرهای مستقل تحقیق بر متغیر وابسته (منبع: یافته‌های تحقیق)

مدل	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	t	سطح معنی داری
	B	خطای انحراف معیار	Beta		
(Constant)	-۲,۰۲۷	۲۶,۶۷۵	۰	-۰,۰۷۶	۰,۹۴
توزیع درآمد شهری	-۳۳,۹۸۴	۳۹,۳۳۵	-۰,۱۴۳	-۰,۸۶۴	۰,۳۹۸
توزیع درآمد روستایی	۲۰,۵۵۵	۳۸,۱۸۲	۰,۰۷۴	۰,۵۳۸	۰,۵۹۷
تراکم جمعیت	-۰,۰۰۳	۰,۰۰۲	-۰,۷۲	-۱,۵۶۵	۰,۱۳۴
تورم	۰,۲۰۳	۰,۴۵۹	۰,۰۶۵	۰,۴۴۴	۰,۶۶۲
تولید ناخالص داخلی	۰,۰۰۰۰۰۲۹۸۳	۰	۱,۱۳	۳,۲۶۵	۰,۰۰۴
ارزش معاملاتی بورس	-۱,۴۳۳۰۰	۰	-۰,۰۰۱	-۰,۰۰۳	۰,۹۹۸
ارزش معادن	۰,۰۰۰۰۲۳۴۸	۰	۰,۶۶۱	۴,۱۱۳	۰,۰۰۱
تراکم راه بین شهری	۰,۰۰۱	۰,۰۰۱	۰,۱۳۳	۰,۴۹۸	۰,۶۲۴
تراکم صنعتی	-۸,۰۴۵	۶۹,۷۷۸	-۰,۰۷۳	-۰,۱۱۵	۰,۹۰۹
اراضی کشاورزی	-۰,۰۰۰۰۰۲۱۶	۰	-۰,۰۸۹	-۰,۵۳۷	۰,۵۹۸
موقعیت جغرافیایی مناطق	۳,۱۰۸	۰,۸۴۵	۰,۵۲۶	۳,۶۷۷	۰,۰۰۲

متغیر وابسته: عملکرد مناطق در اقتصاد جهانی

Table 9- Effects of independent research variables on the dependent variable
Source: Research Findings

۵. بحث

قسمت بحث در سه بخش انجام شده است. بخش اول مربوط به ضریب اهمیت شاخص‌ها است. بخش دوم ظرفیت‌های منطقه‌ای موثر در سهم مناطق در اقتصاد جهانی را مورد اشاره قرار داده و در نهایت روابط و اثرات ظرفیت‌ها در سهم مناطق در بخش سوم بررسی شده است.

۵-۱- بحث ضریب اهمیت شاخص‌ها

نتایج تحقیق نشان داد که جذب سرمایه‌گذار خارجی یکی از معیارهای مهم در نظریات توسعه منطقه است که در تحقیقات گانگ^۱ (۲۰۲۴) در چین توسط زمن^۲ و همکاران (۲۰۲۱) نیز مورد اشاره قرار گرفته است. پس از این معیار با میانگین وزنی ۶،۱۵، معیار ارزش صادرات است که در تراز تجاری مناطق نقش مهمی دارد. تراز جاری مثبت در رشد اقتصادی مناطق نقش محوری دارد. اکباس و سانکار^۳ (۲۰۲۱) در مطالعات خود اشاره کردند که در مناطقی که نمی‌توانند به اندازه کافی به رشد اقتصادی از طریق عملکرد صادرات کمک کنند، تولید ناخالص داخلی سرانه نمی‌تواند بیش از حد رشد کند و ممکن است برای مدت طولانی در سطح معینی باقی بماند. پویایی صادرات کشورها در پیدایش این وضعیت به نام تله درآمد متوسط (MIT)^۴ اهمیت زیادی دارد. بنابراین صادرات، تشکیل سرمایه، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و باز بودن تجارت عناصر کلیدی برای ایجاد رشد اقتصادی پایدار برای هر منطقه است، زیرا این موارد به عنوان یک راه نجات برای ایجاد پایداری برای مناطق عمل می‌کنند. نتایج تحقیقات پیلنسکیو^۵ و همکاران (۲۰۰۹) نشان می‌دهد که کشورهای در حال گذار به سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نه تنها برای تولید کالاهای بیشتر و کیفیت بالاتر نیاز دارند بلکه به سرمایه‌گذاری خارجی نیازمند هستند که کارآمدترین و مطمئن‌ترین راه برای ادغام در اقتصاد جهانی است. در واقع، تجربه به دست آمده نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی به طور قابل ملاحظه‌ای فرآیندهای تخصصی اقتصادهای ملی را در اقتصاد جهان گسترش داده است. نویسندگان نظر متخصصانی را که تأیید می‌کنند سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی نقش تعیین‌کننده‌ای در تخصصی‌سازی مجدد اقتصادهای در حال گذار و افزایش پتانسیل صادرات دارد، به اشتراک می‌گذارند.

۵-۲- معیارهای سازنده سهم تعیین ظرفیت مناطق

توسعه اقتصادی مناطق متأثر از ظرفیت‌های طبیعی و انسانی است. البته عملکرد و وزن آنها در توسعه اقتصادی مناطق متفاوت است. بنابراین مناطقی که دارای ظرفیت‌های طبیعی است به منزله داشتن شرط کافی در نقش‌آفرینی مناطق در اقتصاد جهانی نیست. بر اساس نظر کارشناسان سهم شبکه حمل و نقل (۴،۱۸) در جایگاه جهانی مناطق در بخش اقتصاد

¹⁻ Gong

²⁻ Zaman

³⁻ Akbas & Sancar

⁴⁻ Middle-income trap

⁵⁻ Pelinescu

نسبت به سایر ظرفیت‌ها بالاتر است. نتایج تحقیقات وانگ^۱ و همکاران (۲۰۲۱) در حوزه اثرات سیستم حمل و نقل در عملکرد مناطق در سطح فرا منطقه‌ای نشان دهنده تأثیرات متفاوتی از منظر ملی و منطقه‌ای است. تولید ناخالص داخلی خود متأثر از عملکرد مناطق در اقتصاد جهانی است ولی خود به عنوان ظرفیت برای توسعه بعدی در سطح جهانی و ملی برای مناطق به شمار می‌رود. براساس نظر کارشناسان وزن این معیار (۲,۸۱) در رتبه دوم معیارهای مورد مطالعه در تحقیق است. وینوت^۲ و همکاران (۲۰۲۴) با بررسی روند نرخ رشد تولید ناخالص داخلی بینش‌های ارزشمندی را در مورد محرک‌های رشد اقتصادی در منطقه ارائه می‌کنند و اهمیت تولید ناخالص داخلی را در تقویت توسعه پایدار برجسته می‌کنند. بنابراین تولید ناخالص داخلی ظرفیت بسیار بزرگی برای بازی دادن مناطق در اقتصاد جهانی در حوزه جذب سرمایه، نوآوری و خلاقیت است.

توزیع درآمد و نیروی کار نیز مهمترین فاکتورهایی است که قدرت اقتصادی مناطق را می‌تواند آشکار کند. براساس نظر کارشناسان این معیارها با وزن (۲,۳۹) و (۲,۳۳) در جایگاه‌های بعد از تولید ناخالص قرار گرفته‌اند. کریستوفرسون و کلارک^۳ (۲۰۲۴) در مطالعات خود منطقه را به عنوان مرکز ثقل در اقتصاد جهانی در نظر می‌گیرند و بر کارگران ماهر، مبتکر و انعطاف‌پذیر در توسعه منطقه‌ای و عملکرد آن در اقتصاد جهانی تاکید دارند. همچنین نتایج تحقیق با مطالعات گانگ^۴ (۲۰۲۴) در خصوص نیروی کار به عنوان مزیت نسبی در جذب سرمایه‌های خارجی همسو است. زیرا از دیدگاه آن نیروی کار نقش مهمی در توسعه صنعت و افزایش سهم مناطق در اقتصادهای جهان در کشورهای تازه صنعتی جنوب شرق آسیا داشته است.

قدرت دسترسی مردم به بازار مصرف کالاها و خدمات در واردات و تولیدات سرمایه‌های جهانی در مناطق نقش مهمی در رشد اقتصادی و تولید دارد. هر چقدر توزیع درآمد در میان جمعیت مطلوب‌تر باشد قدرت خرید اکثریت جامعه برای رشد تقاضای مصرف و گسترش بازار برای تولیدات جهانی افزایش خواهد یافت و مناطق برای سرمایه‌گذاری خارجی جذاب خواهد شد. بطور کلی علاوه موارد مذکور، منابع طبیعی مانند ظرفیت‌های اراضی، ارتباطات مورد اشاره گانگ و همکاران (۲۰۲۴) و نظیر^۵ و همکاران (۲۰۲۰) و موقعیت جغرافیایی مناطق نقش مهمی در جذب سرمایه، صادرات، تولید ناخالص داخلی داشته است.

۵-۳- روابط و اثرات ظرفیت‌ها در سهم اقتصاد جهانی مناطق

نتایج همبستگی تحقیق رابطه معنی‌دار و مستقیم میان حجم صادرات با ارزش واردات را آشکار کرده است. مقدار همبستگی در مدل پیرسون برابر با ۰,۵۰۱- با سطح معنی‌داری ۰,۰۰۴ است که با مطالعات لوماچینسکا^۶ و همکاران

1- Wang

2- Vinoth

3- Christopherson & Clark

4- Gong

5- Nazir

6- Lomachynska

(۲۰۲۰) همسو است. زیرا براساس مطالعات آنها سرمایه‌گذاری خارجی با تجارت خارجی، صادرات و واردات، نیروی کار و فناوری در ارتباط بوده است.

نتایج رگرسیون برای شاخص‌ها نیز نشان می‌دهد که همه آنها در نقش مناطق در اقتصاد جهانی تاثیر معناداری نداشتند. از بین شاخص‌های مورد بررسی، تولید ناخالص داخلی، ارزش معادن و موقعیت جغرافیایی بصورت معنی‌دار تاثیرگذار بودند. نتایج بدست آمده با مطالعات مختلف دارای تفاوت‌هایی است. بطور مثال، در مطالعات لوترمن^۱ و همکاران (۲۰۲۰) افزایش تجارت جهانی به طور همزمان مستلزم پیشرفت مستمر در فناوری‌های لجستیک یا حمل و نقل بوده، ولی در این مطالعه شبکه‌های زیرساختی و ارتباطاتی تاثیر معنی‌داری نداشته است با وجود اینکه ادبیات موجود عملکرد زیرساخت‌های لجستیکی را به عنوان شرط لازم برای سرمایه‌گذاران خارجی برای فعالیت کارآمد نشان داده است.

همچنین نتایج بیانگر این قضیه بود که ارزش معادن جذابیت خاصی برای جذب سرمایه‌های خارجی و تجارت جهانی برای مناطق ایجاد می‌کند. در همین زمینه مطالعات گوچرا و بوپن^۲ (۲۰۲۰) مشخص کرده که سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی معدنی در مقایسه با سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در بخش غیر معدنی و سرمایه‌گذاری داخلی، اثرات نسبتاً بالاتری دارد.

آنچه نتایج نشان داد سومین متغیر موثر در نقش‌آفرینی مناطق در اقتصاد جهانی، موقعیت جغرافیایی مناطق است. برآورد این تحقیق نشان می‌دهد که موقعیت جغرافیایی مناطق تاثیر مستقیم و قاطعی در افزایش سهم اقتصادی مناطق در اقتصاد جهانی داشته است. ادبیات موجود نیز در کشورهای مختلف این مسئله را تأیید کرده است. مطالعات امید و همکاران (۲۰۲۰) نشان می‌دهد که اثر سرریز فضایی یا وابستگی مکانی یکی از عوامل تعیین کننده اصلی رشد اقتصادی است. همچنین، مطالعات موجود نشان داده است که روابط فضایی بین کشورها و اثرات فضایی تجارت کاملاً مرتبط است. رشد اقتصادی یک کشور در واقع تحت تاثیر عملکرد همسایگان و شرکای تجاری آن است. این نتیجه نشان می‌دهد که اثرات سرریز موقعیت جغرافیایی و شرکای تجاری، عوامل کلیدی تعیین کننده روابط و رشد اقتصادی هستند.

۶. نتیجه‌گیری

نتایج تحقیق نشان داد، میزان تاثیر متغیر تولید ناخالص (مقدار بتا) برای تولید ناخالص داخلی برابر با ۱,۱۳ با مقدار t بدست آمده ۳,۲۶ بالاترین تاثیر را در اقتصاد جهانی برای مناطق بازی می‌کند و نقش‌آفرینی آن بصورت معنادار است. زیرا مقدار معنی‌داری آن در سطح اطمینان ۹۵ درصد کوچکتر از ۰,۰۵ بوده است. همچنین نتایج نشان داد که ارزش معادن در جذب سرمایه و تجارت نقش داشته است. مقدار اثرگذاری برابر با ۰,۶۶ با مقدار t برابر با ۴,۱۱ با سطح معنی‌داری ۰,۰۰۱ است که نشان از تاثیر معنی‌دار برای این متغیر در نقش مناطق در اقتصاد جهانی بوده است. علاوه بر موارد فوق، موقعیت جغرافیایی مناطق اثر تعیین کننده در سهم مناطق در اقتصاد جهانی داشته است. براساس نتایج بدست آمده این متغیر با میزان تاثیرگذاری ۰,۵۲ با مقدار t برابر با ۳,۶ با سطح معنی‌داری ۰,۰۰۲ بوده است.

¹⁻ Luttermann

²⁻ Gochero & Boopen

نتایج گویای این واقعیت است که سهم اقتصادی مناطق مختلف جغرافیایی ایران یکدست و یک شکل نبوده است. به عبارتی مناطقی که سهم بالایی در جذب سرمایه‌های بین‌المللی داشته‌اند دلیلی برای توسعه صادرات و تجارت خارجی نیست و مناطق مختلف جغرافیایی در شاخص‌های مورد بررسی عملکرد متفاوتی داشته و از یک اصول و قاعده ثابت پیروی نکرده است. در برخی از متغیرها مانند موقعیت جغرافیایی، ارزش معاملات بورس، تراکم صنعتی مناطق کمی با همدیگر متفاوت هستند. همچنین در متغیرهایی مانند میزان تورم، توزیع درآمد روستایی و شهری، استان‌های ایران کمی نزدیک به همدیگر هستند و تفاوت زیادی با همدیگر ندارند.

بصورت کلی نتایج نشان داد که ظرفیت‌های مناطق تاثیر قاطعی در جایگاه جهانی مناطق از لحاظ اقتصادی نداشته است. به عبارتی جایگاه مناطق ایران در جذب سرمایه، صادرات و واردات یا تجارت در یک سال خاص کمی تصادفی به نظر می‌رسد و مطالعه در طول دوره‌های زمانی را می‌طلبد تا بصورت دقیق نقش متغیرهای مورد استفاده در جایگاه جهانی اقتصاد مناطق را تبیین کند.

منابع

- بینا، م. ا.، سلطانی، م.، و گیتی زاده، م. (۱۳۹۴). بررسی و مدلسازی روش خوشه بندی دو مرحله ای در نرم افزار SPSS، *کنفرانس بین‌المللی فناوری و مدیریت انرژی*، تهران، <https://civilica.com/doc/460558>
- جعفری فشارکی، ن.، معمارنژاد، ع.، حسینی، س. ش. ا.، و هژبر کیانی، ک. (۱۴۰۲). بررسی اثر تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و شاخص های بهبود فضای کسب و کار بر جریان سرمایه گذاری مستقیم خارجی در کشورهای منتخب، *نشریه اقتصاد مالی*، ۱۸(۶۶)، ۳۸۴-۳۶۱. Doi: 10.30495/fed.2024.709357
- دامن کشیده، م.، و خدابخش زاده، س. (۱۳۹۱). بررسی تاثیر مقررات کسب و کار و سرمایه گذاری مستقیم خارجی بر رشد اقتصادی در کشورهای G7، *نشریه اقتصاد مالی*، ۶(۲۱)، ۱۱۲-۸۳. DOI: 20.1001.1.25383833.1391.6.21.4.6
- روحانی قادیکلانی، م. (۱۳۹۹). نقش خوشه صنعتی رقابت پذیر بر سازمان دهی فضایی منطقه ای. *برنامه ریزی و آمایش فضا (مدرس علوم انسانی)*، ۲۴(۲)، ۸۵-۱۰۹. DOI: 20.1001.1.16059689.1399.24.2.4.4
- دهقان شبانی، ز.، و آفرینش فر، س. (۱۳۹۴). تحلیل تاثیر فضای کسب و کار بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در ایران و چند کشور منتخب، *فصلنامه پژوهش های اقتصادی ایران*، ۲۰(۶۲)، ۳۰-۱. <https://doi.org/10.22054/ijer.2015.2486>
- سلطانی، ل.، و تقیلو، ع. ا. (۱۴۰۱). تحلیل ظرفیت پایداری نظام اقتصاد روستایی (مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان ارومیه)، *نشریه راهبردهای توسعه روستایی*، ۹(۳)، ۳۱۱-۲۹۱. <https://doi.org/10.22048/rdsj.2022.300781.1974>
- شاه آبادی، ا.، پوران، ر.، و خدادادی، آ. (۱۴۰۱). تاثیر کارایی و اندازه بازار بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی، *دوفصلنامه راهبردهای بازرگانی*، ۲۸(۲)، ۶۵-۵۰. Doi: 10.22070/cs.2022.15268.1165

- شاه آبادی، ا.، عابدینی، ر.، و مرادی، ع. (۱۴۰۰). تاثیر بهره وری کل عوامل بر جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی در بلوک های اقتصادی صنعتی، نشریه پژوهش های اقتصاد صنعتی، ۵(۱۶)، ۱۳-۲۴.
<https://doi.org/10.30473/indeco.2021.8079>
- نخعی، ف.، خشنودی، ع.، و دشتبان، م. (۱۳۹۴). بررسی اثر تعاملی آزادی اقتصادی و سرمایه گذاری مستقیم خارجی روی رشد اقتصادی با استفاده از روش گشتاورهای تعمیم یافته، نشریه تحلیل های اقتصادی توسعه ایران، ۳(۳)، ۱۲۹-۱۵۵. DOI:10.22051/edp.2017.11524.1051.95
- محمدی ح.، نظم فر، س.، رضائیان قیه باشی، ح.، و یزدانی، م. ح. (۱۳۹۹). شناسایی و تحلیل پیشران های اقتصادی ناشی از نوسانات سطح آب دریاچه ارومیه در عدم تعادل های فضایی. برنامه ریزی و آمایش فضا (مدرس علوم انسانی)، ۲۴(۴)، ۶۹-۹۷. Doi: 20.1001.1.16059689.1399.24.4.4.8
- مرکز آمار ایران، (۱۴۰۱). سالنامه آماری استانها. <https://amar.org.ir/salnameh-amari>
- نعمتی، م.، و جبل عاملی، ف. (۱۴۰۲). مولفه های موثر بر رابطه سرمایه گذاری مستقیم خارجی و رشد اقتصادی در نه کشور عضو اوپک، نشریه مطالعات کشورها، ۳(۲۵)، ۱-۴۰۷. DOI: 10.22059/jcountst.2023.360023.1036
- Akbas, Y. E., & Sancar, C. (2021). The impact of export dynamics on trade balance in emerging and developed countries: An evaluation with middle income trap perspective. *International Review of Economics & Finance*, 76, 357-375. <https://doi.org/10.1016/j.iref.2021.06.014>
- Amidi, S., & Fagheh Majidi, A. (2020). Geographic proximity, trade and economic growth: a spatial econometrics approach. *Annals of GIS*, 26(1), 49-63. <https://doi.org/10.1080/19475683.2020.1714727>
- Bina, M. A., Soltani, M., & Gitizadeh, M. (2015). Investigation and modeling of two-stage clustering method in software, International Conference on Energy Technology and Management. Tehran. (In Persian)
- Binz, C., Truffer, B., & Coenen, L. (2016). Path creation as a process of resource alignment and anchoring: Industry formation for on-site water recycling in Beijing. *Economic Geography* 92 (2): 172-200. doi:10.1080/00130095.2015.1103177.
- Boschma, R. (2022). Global value chains from an evolutionary economic geography perspective: A research agenda. *Area Development and Policy* 7 (2):123-46. doi:10.1080/23792949.2022.2040371.
- Boschma, H. (2017). Relatedness as driver of regional diversification: A research agenda. *Regional Studies* 51 (3): 351-64. doi:10.1080/00343404.2016.1254767.
- Chen, J. (2020). The impact of cluster diversity on economic performance in US metropolitan statistical areas. *Economic development quarterly*, 34(1), 46-63. <https://doi.org/10.1177/0891242419892338>
- Christopherson, S., & Clark, J. (2020). *Remaking Regional Economies: Power, Labor and Firm Strategies*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003071334>
- Damankish, M., & Khodabakhsh Zadeh, S. (2012). Investigation of the effect of business regulations and foreign direct investment on economic growth in G7 countries, *Journal of Financial Economics*, 6(21), 83-112. DOI: 20.1001.1.25383833.1391.6.21.4.6. (In Persian)
- Dehghan Shabani, Z., & Afarineshfar, S. (2015) Analysis of the impact of business environment on attracting foreign direct investment in Iran and some selected countries,

- Iranian *Economic Research Quarterly*, 20(62), 1-30. <https://doi.org/10.22054/ijer.2015.2486>. (In Persian)
- Gochero, P., & Boopen, S. (2020). The effect of mining foreign direct investment inflow on the economic growth of Zimbabwe. *Journal of Economic Structures*, 9(1), 54.
 - Gong, H., Yu, Z., Binz, C., & Truffer, B. (2024). Beating the Casino: Conceptualizing an Anchoring-based Third Route to Regional Development. *Economic Geography*, 100(2), 107-137. <https://doi.org/10.1080/00130095.2023.2276474>
 - Guenette, J. D., Kenworthy, P. G., & Wheeler, C. M. (2022). Implications of the War in Ukraine for the Global Economy.
 - Haudi, H., Wijoyo, H., & Cahyono, Y. (2020). Analysis of most influential factors to attract foreign direct investment. *Journal of Critical Reviews*, 7(13).
 - Heiberg, J., Binz, C., & Truffer, B. (2020). The geography of technology legitimization: How multiscale institutional dynamics matter for path creation in emerging industries. *Economic Geography* 96 (5): 470-98. doi:10.1080/00130095.2020.1842189. <https://doi.org/10.1080/00130095.2020.1842189>
 - Jafari. Fesharaki, N., , Abbas. M., Hosseini, S. S., & Hejbar Kiani, K. (2014). Investigation of the effect of gross fixed capital formation and business environment improvement indicators on foreign direct investment flow in selected countries, *Journal of Financial Economics*, 18(66), 361-384. Doi: 10.30495/fed.2024.709357. (In Persian)
 - Lomachynska, I., Babenko, V., Yemets, O., Yakubovskiy, S., & Hryhorian, R. (2020). Impact of the foreign direct investment inflow on the export growth of the visegrad group countries. *Studies of Applied Economics*, 38(4). <https://doi.org/10.25115/eea.v38i4.4007>
 - Luttermann, S., Kotzab, H., & Halaszovich, T. (2020). The impact of logistics performance on exports, imports and foreign direct investment. *World Review of Intermodal Transportation Research*, 9(1), 27-46.
 - MacKinnon, D., Dawley, S., Pike, A., & Cumbers, A. (2019). Rethinking path creation: A geographical political economy approach. *Economic Geography*, 95 (2): 113-35. doi:10.1080/00130095. 2018.1498294.
 - Mason, A., Lee, R., & NTA Network. (2022). Six ways population change will affect the global economy. *Population and development review*, 48(1), 51-73.
 - Mohammadi Hamidi, S., Nazmfar, H., Rezaian Ghiehbashi, A., & Yazdani, M.H. (2019). Identification and analysis of economic drivers resulting from fluctuations in the water level of Lake Urmia in spatial imbalances. *Spatial Planning and Development (Humanities Department)*, 24(4), 69-97. Doi: 20.1001.1.16059689.1399.24.4.4.8. (In Persian)
 - Nakhaei, F., Khosnoudi, A., Dashtban M. (2015). Investigating the interactive effect of economic freedom and foreign direct investment on economic growth using the generalized moments method, *Journal of Economic Analysis of Development of Iran*, 3(3), 95-129. DOI:10.22051/edp.2017.11524.1051. (In Persian)
 - Nazir, M., Murdifin, I., Putra, A. H. P. K., Hamzah, N., & Murfat, M. Z. (2020). Analysis of economic development based on environment resources in the mining sector. *The Journal of Asian Finance, Economics and Business*, 7(6), 133-143.
 - Nemat, M., Jabal Ameli, F (2022). Factors affecting the relationship between foreign direct investment and economic growth in nine OPEC member countries, *Journal of Country Studies*, 1(3), 407-425. (In Persian).
 - Omid, V., Shahabadi, A., & Mehregan, N. (2020). Innovation drivers in developing countries. *Journal of the Knowledge Economy*, 11, 707-720.

- Pelinescu, E., & Radulescu, M. (2009). The impact of foreign direct investment on the economic growth and countries' export potential. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 4(1), 153-169.
- Porter, M. E. (2012). The economic performance of regions. In *Regional competitiveness* (pp. 131-160). *Routledge*.
- Qing, L. (2022). The impact of environmental information disclosure on Chinese firms' environmental and economic performance in the 21st century: a systematic review. *IEEE Engineering Management Review*, 50(4), 203-214.
- Rouhani Ghadikalai, M. (2010). The role of competitive industrial clusters on regional spatial organization. *Spatial Planning and Development (Humanities Department)*, 24(2), 85-109. DOI: 20.1001.1.16059689.1399.24.2.4.4. (In Persian)
- Shahabadi, A., Abedini, R., Moradi, A. (2014). The Effect of Total Factor Productivity on the Attracting of Foreign Direct Investment in Industrial Economic Blocks, *Journal of Industrial Economics Research*, 5(16), 13-24. <https://doi.org/10.30473/indeco.2021.8079>. (In Persian)
- Shahabadi, A., Pouran, R., Khodadadi, A. (2021). The Effect of Market Efficiency and Size on Attracting Foreign Direct Investment, Bi-Quarterly, *Journal of Business Strategies*, 28(2), 50-65. Doi: 10.22070/cs.2022.15268.1165. (In Persian)
- Soltani, L., Taghiloo, A. A. (2021). Analysis of the sustainability capacity of the rural economic system (case study: central part of Urmia city), *Journal of Rural Development Strategies*, 9(3), 291-311. <https://doi.org/10.22048/rdsj.2022.300781.1974>. (In Persian)
- Statistical Center of Iran, (2021). Statistical Yearbook <https://amar.org.ir/salnameh-amari>, (In Persian)
- Tahawa, B. (2024). Intensity of Fixed Assets and Supplies to the level of OPD (Regional Government Organization) Income of Central Sulawesi Province in 2022 and 2023. *Jurnal Ekonomi*, 13(02), 856-862.
- Trippl, M., Grillitsch, M., and Isaksen, A. (2018). Exogenous sources of regional industrial change: Attraction and absorption of non-local knowledge for new path development. *Progress in Human Geography* 42 (5): 687-705. doi:10.1177/0309132517700982.
- Vinoth, B., Ravindran, D., Sudha, T., Raja, S., Magdalene, R., & Chandrakhanthan, J. (2024). Assessing Economic Performance on Significance Study, Trends of GDP Growth in Asian Developing Nations. In *Harnessing AI, Machine Learning, and IoT for Intelligent Business: Volume 1* (pp. 179-192). Cham: Springer Nature Switzerland.
- Wang, C., Lim, M. K., Zhang, X., Zhao, L., & Lee, P. T. W. (2020). Railway and road infrastructure in the Belt and Road Initiative countries: Estimating the impact of transport infrastructure on economic growth. *Transportation Research Part A: Policy and Practice*, 134, 288-307.
- Widjanarko, H. (2022). Hasil Cek Plagiasi Innovation of Local Tax Services to Increase Regional Original Income in Financial Agency and Regional Assets of Sleman Regency.
- Xiao, J., Boschma, R., and Andersson, M. (2018). Industrial diversification in Europe: The differentiated role of relatedness. *Economic Geography* 94 (5): 514-49. doi:10.1080/00130095.2018. 1444989
- Yeung, H. W.-c., and Coe, N. (2015). Toward a dynamic theory of global production networks. *Economic Geography* 91 (1): 29-58. doi:10.1111/ecge.12063.
- Yeung, H. (2021). The trouble with global production networks. *Environment and Planning A: Economy and Space* 53 (2): 428-38. doi:10.1177/0308518X20972720.

- Zaman, M., Pinglu, C., Hussain, S. I., Ullah, A., & Qian, N. (2021). Does regional integration matter for sustainable economic growth? Fostering the role of FDI, trade openness, IT exports, and capital formation in BRI countries. *Heliyon*, 7(12).

